

HALK DESTANI VE SAHNE SANATLARI

Najmiddinova Sarvara Samariddinovna.

Özbekistan Devlet Sanat ve Kültür Enstitüsü Fergana bölge şubesi öğrencisi

Utaganov Ravshanjon

Bilimsel danışman:

Özet: Bu makale halk destanları ve popüler halk oyunları hakkında bilgiler içermektedir.

Anahtar kelimeler: Halk, destan, Özbek, gösteri, sanat

Senkretizmin her türlü halk sanatında şu veya bu derecede var olduğunu varsayarsak, o zaman epos, yani destanların senkretizmi, ritüeli, lirizmi ve epikliği bir bütün olarak birleştirmesiyle ayırt edilir. Tiyatro sanatına özgü pek çok unsur şiirin icrasına, yani bakhshi sanatına yansır. Tiyatro sanatında kullanılan başlıca unsurların çoğu Bakhshis'in söylediği destansı destanlarda somutlaşmıştır. Özellikle tiyatro sanatında olduğu gibi destanın icrasında da sözlerin, müziğin ve oyuncunun (bahşi) hareketinin senkretizmi gözlenmektedir. Dramada diyalog formu, farklı karakterlerin etkileşimini, düşüncelerin, fikirlerin, karakterlerin çatışmasını ve taraflardan birinin zaferiyle sonuçlanan benzersiz bir sonucu ifade eder. Bu nitelikler aynı zamanda halk destanının da önde gelen unsurlarından biridir. Kelimelere vurgu, drama, olayların yoğunluğu, keskin çatışma, duygusallık, coşku, belli bir duruma olan inanç gibi sanatsal yöntemler, ulusal oyunculuk sanatının oluşumunda önemini göstermiştir. Zaten profesyonel tiyatronun ilk döneminde, bölgenin oyunculuk sanatının ulusal doğası, romantik dramının yasalarına mükemmel bir şekilde uyarlanmıştı. Bu özelliklerin çoğu verme sanatı geleneğinde mevcuttur. Halk destanlarında romantik durumlar ve görkemli gerçeklik imgesi temel alınarak inşa edilen kahramanlık düşüncesi de görülmektedir. Bu nedenle güçlü duygular ve derin düşünceler için çabalama, oyuncuların etkileyici bir sahne görüntüsü bulma çabaları, coşku, hafif dokunuş hissi, keyif, müzikal melodi, parlak esneklik de tiyatro sanatının özellikleridir. Şimdi halk destanlarındaki gösteri unsurlarının yorumlanması üzerinde duracak olursak, halk oyunlarının destanlardaki yorumunu öne çıkarmak yerinde olacaktır.

Halkımızın yaşam tarzının avcılık işiyle doğrudan ilişkili olması, bunun yanı sıra gelecekte de ülkenin bütünlüğünü ve huzurunu korumak için ok ve yay ile hedef vurabilen genç avcılara ihtiyaç duyulması, yarışmalar, oyunlar hatta ritüellerin ortaya çıkışının da temelini oluşturdu. Yaydan hedefi doğru bir şekilde belirleme becerisini göstermeyi amaçlayan bu tür eski oyunlar, halk destanlarından biri olan "Alpomış", performans sanatının bir unsuru olarak belirli bir ritüel karakter ve özelliği koruyarak anlatılmaktadır. "Alpomış" destanının Fazıl Yoldoş'un oğlundan kaydedilen versiyonunda, yay ile sabit hedefe atış motifi evlilik töreniyle bağlantılı olarak yorumlanmakta ve destan koşullarından biri olarak gösterilmektedir. Toprak mücadelesi süreci. Destanın Fazıl Yoldoş oğlu versiyonunda Barçın'ın başvuranların önüne koyacağı

koşullar bu şekilde anlatılmaktadır. Destanın Özbek versiyonuna göre Barçın dört şart öne sürüyor: "Yarış yapacağım, atını değiştirene dokunacağım; mücadelede Alplerin çitasını yıkacağım; eğer yay çekerse yayı kırılmamış olana dokunacağım; Bin adım öteden bozuk para vuran keskin nişancıya dokunacağım» Fazıl Yoldoş'un oğlu Fazıl Yoldoş'un yorumuna göre Alpomish'in Boyçiboru yarışta tüm atları geçip bitiş çizgisine birinci gelince okçular yay çekerler. Yarış bitince Kalmuklar arasında "Alpler ile Özbek güreşçileri dövüşecek" diye bir söylenti çıkar. Herkes Oyna Gölü kıyısındaki Çilbir çölünde toplanır. Genç-yaşlı, genç-yaşlı hepsi sıra halinde duruyor. Alpler toplanıp selam veriyor. Bilindiği üzere "Altın Goblin oyunu, eski çağlardan beri halkımız arasında oldukça popüler olan geleneksel oyunlardan biri olarak kabul edilmektedir. Geleneğe göre "düğün-tatil oyunları" serisine ait olan "Altın Kobok" oyunu, eski çağlarda bayramların, düğünlerin ve bayramların güzelliği olarak kabul edilir ve onlara uğur getirirdi. Bu oyun çoğunlukla düğünlerde oynanır ve genç erkeklerin çevikliği, nişancılığı ve herhangi bir hedefi hatasız vurma yeteneği ile karakterize edilir. Altın zarf atış oyunu ile hırslı, cesur ve hedefe ulaşmak için cesurca çabalayan gençler belirlendi. Bu oyun özellikle Amudarya'nın aşağı kesimlerinde, Harezm vahasında yaygındır. Etnograf G. P. Snesev şöyle yazıyor: Bu oyun, Harezm vahası halkının sünnet töreni sırasında oynadığı eski oyunlardan biriydi. Sünnet düğünlerinin gösteri kısmında müzisyenler, şarkıcılar, dansçılar, bekçiler, pehlivanlar hünelerini sergiliyorlardı. Ayrıca bu düğünde koç ve köpekle dövüşmek, hedefe ateş etmek yani "Altın Kadeh atışı" bir gelenektir. Genellikle "Altın Kobok" oyunu sünnet düğününü sonlandıran oyun olarak kabul edilir.

REFERANSLAR:

1. Karimov I.A. «Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch». -T.: <<<Ma'naviyat». 2008.
2. Karimov I.A. «Milliy teatrimiz iftixorimiz». Toshkent shahrida Akademik Drama teatri yangi binosining ochilish marosimida so'zlagan nutqi. 2001-yil 30-avgust.
3. Karimov I. A. Ma'naviy yuksalish yo'lida. Toshkent. 1998.
4. Karimov I. A. Istiqlol va ma'naviyat. -T., «O'zbekiston», 1998.
5. Karimov I. A. Bizdan ozod va obod Vatan qolsin. -T., «O'zbekiston», 1993.
6. Sayfullayev B., Mamatqosimov J. «Aktyorlik mahorati». -T.: <<<Fan va texnologiya». 2012.
7. Stanislavskiy K. «Aktyorning o'z ustida ishlashi». T.Xo'jayev tarjiması. S.Muhamedov muharrirligida. -T.: «Yangi asr avlodi». 2010.
8. Abdusamatov X. «Drama nazariyasi» T. 2000 y.